

УДК 82-1/-29(574)

Қасымова Сәуле Суюндықовна, Сейсенова Айгүль Сеіловна
Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті
(Қарағанды, Қазақстан)

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖӘНЕ МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ПАТРИОТТЫҚ ИДЕЯ

Аннотация. Мақалада ақын, жазушы, алаш қозғалысының көрнекті өкілі – Мағжан Жұмабаев шығармаларындағы отансүйгіштік, патриоттық идея қарастырылған. Авторлар Мағжан Жұмабаевтың өлеңдеріндегі шындық пен ақиқатты Қазақстан тарихының ерте кезден қазіргі кезге дейінгі даму кезеңдерімен, ондағы қоғамдық-саяси процестермен, оқиғалармен бірлікте талдайды. Қазіргі кездегі қазақстандық қоғамды рухани жаңғыртудағы, жастарды ұлтжанды, өршіл намысты қазақстандық патриоттық рухта тәрбиелеудегі Мағжан шығармаларының орнын ашып көрсетеді.

Тірек сөздер: поэзия, патриоттық идея, рухани жаңғыру, Тұран, бостандық, «Алаш» партиясы, түрікшілдік

Касимова Сауле Суюндықовна, Сейсенова Айгүль Сеіловна
Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті
(Қарағанды, Қазақстан)

ИДЕЯ ПАТРИОТИЗМА В ПОЭЗИИ МАГЖАНА ЖУМАБАЕВА И «РУХАНИ ЖАНҒЫРУ»

Аннотация. В статье рассмотрена идея патриотизма, любви к родине в произведениях поэта, писателя, видного представителя движения Алаш Магжана Жумабаева. Авторы разъясняют истину и факты, общественно-политические процессы и события в истории Казахстана с раннего периода до нынешнего времени, отображенные в сочинениях Магжана Жумабаева. Раскрывают позицию произведения Магжана в духовной модернизации казахстанского общества, в воспитании чувства собственного достоинства и патриотизма у казахстанской молодежи.

Ключевые слова: поэзия, идея патриотизма, Туран, свобода, партия «Алаш», тюркизм

Kassimova Saule Suyundikovna, Seisenova Aigul Seilovna
Karaganda state technical university
(Karaganda, Kazakhstan)

IDEA OF PATRIOTISM IN MAGZHAN ZHUMABAYEV'S POETRY AND PROJECT "RUHANI ZHANGYRU"

Abstract. In the article authors consider the idea of patriotism, love to motherland in the works of a poet, a writer, one of the main representatives of the social-political movement "Alash" Magzhan Zhumabayev. Authors explain truth and

facts, social-political process and events in history of Kazakhstan from early period to nowadays, which were shown in the poetry of Magzhan Zhumabayev.

Authors show the position of Magzhan's composition in moral modernization of Kazakh society, upbringing self-respect and patriotism of the Kazakh young people.

Keywords: *poetry, idea of patriotism, Turan, freedom, "Alash" party, Turkism.*

2017 жылы 12 сәуірде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласының жариялануы қазақстандық қоғамда үлкен серпіліс туғызды. Содан бері өткен бір жарым жылдың ішінде республикадағы ғылым, білім ошақтарында, облыс, аудан, ауыл-аймақтар мен елді-мекендерде бірталай үлкен істердің басы қайырылғанын айтқан орынды.

Сонымен қатар 2018 жылдың 20 қарашасында Елбасының жаңа «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласының жарық көруі алдыңғы «Рухани жаңғыру» бағдарламасының заңды жалғасы болды. Тереңнен таразылап қарайтын болсақ, осы салиқалы құжаттардың, ондағы көтеріліп отырған мәселелер мен бастамалардың ойып айтар түйіні, ол – туған ел мен жерге деген отансүйгіштік, патриоттық сезім, туған тарихымыздың әр парағын жадында ұстау, қастерлеу, тарихтың әр түрлі бұралаң жолдарында өмір кешіп, тағдырдың тезіне төтеп беріп, ғұмырын қазақ халқының өсіп-өркендеуімен сабақтастыра қарап, сол үшін өлшеусіз еңбек етіп, із қалдырған даланың дана тұлғалары мен қоғам қайраткерлерінің өмірі мен қызметін оқып-үйрену, үлгі алу, осы арқылы келешек жастардың бойында азаматтық, патриоттық сезімдерді қалыптастыру деген үлкен мақсатты іске асыру.

Уақыт бізден алыстаған сайын өзінің тереңдігімен, тұнық судай мөлдірлігімен өзіне тарта түсетін ұлттық поэзия аспанының Шолпан жұлдызы Мағжан Жұмабаев шығармалары осы мақсатқа жетудегі алтын көпір іспеттес. Өне бойы тұнып тұрған патриотизм, түрікшілдік, азаматтық өрлік, перзенттік парыз, тарихи таным болып келген өлеңдерінің өзінің өміріндегі алар орны жайында ақынның:

Жетсе де қорқынышты қара күнім,
Басса дерт, әлім құрып шықпай үнім,
Көңіл ашар, кеудеме жан кіргізер

Өлең – менің Шолпаным, Айым, Күнім, - деп [1, 20 б.] жырлауы да сондықтан. Мағжан шығармаларындағы отансүйгіштік сезім алдымен оның туған жерге, елге деген ойларынан көрінеді. Мысалы, ол Орал, Алтай тауларын жырға қосқанда табиғи сұлулығы мен байлығына қоса олардың бір кездері бүкіл түркі жұртының иелігінде болғандығын, түркі жұртының байырғы мекені екенін айтады.

«Ер түрік ен далаңа көрік еді,
Отырса, көшсе, қонса – ерік еді,
Тұрғанда бақыт құсы бақтарыңда,

Іргесі жел-күн тимей берік еді», – дейді ол [1, 20 б.]. Расында бір замандарда ғұндар дәуірінен, түрік қағандығынан кейінгі ерте орта ғасырларда, орта ғасырларда осы Орал тауы, Еділ мен Жайықтың арасы түркі тайпаларының мекені болды. Қазақ хандығы құрылғаннан кейін XVI ғасырдың

басында ыдырай бастаған Ноғай ордасындағы түркі тілдес тайпаларды Хақназар хан көрегендік, әрі үлкен саясаткерлікпен Қазақ хандығына қосқан еді. Бір ананың баласындай болған түркі тілдес рулар амалсыздан екі айырылып бара жатқанда сол зар заманның куәгері, әйгілі Қазтуған жырау: «Атамыз біздің Сүйініш, Күйеу болып барған жұрт, Анамыз біздің Бозтуған, Келіншек болып түскен жұрт», - деп халықтың ішіндегі шер-мұңын, зарын білдіре отырып, қазақ үшін «кіндік кескен жұрт» деп түйген болатын. Сондықтан да айтар ойын тереңнен тартатын Мағжан:

«Анамыз бізді өсірген, қайран Орал,
Мойның бұр тұңғышыңа, бермен орал!
Қосылып батыр түрік балалары,

Таптатпа, жолын кесіп, тізгінге орал» - деп, [1, 21 б.] дүйім түркі жұртын бірлікке шақырады. Бұл ойын ол «Алыстағы баурыма» атты өлеңінде де жалғастырады. Мұнда ол Оралдың егізіндей шығыстағы қарт Алтайды атадан қалған мұра деп санайды. Адамзат тарихында II мыңжылдықтың басында халықтардың Ұлы қоныс аударуын бастаған Орталық Азиядағы ғұн тайпалары батыс Алтайды мекендеп, ғұн державасын құрса, оның мұрагері - Түрік қағандығы 552 жылы осы жерде мемлекеттіліктің қазығын қақты. Мағжан осы мемлекеттілік тұғырын Алтайда орнықтырып, биікте самғаған қырағы бүркіттей қаһармандыққа толы, өршіл рухты түріктер дәуірін жырға қосады.

Бауырым, сен ол жақта, мен бұл жақта,
Қайғыдан қан жұтамыз. Біздің атқа
Лайық па құл боп тұру? Жүр кетелік
Алтайға, ата мирас алтын таққа, - дейді [2, 47 б.] ақын.

Мағжан Жұмабаевтың өмірі XX ғасырдың басында дүние жүзінде, оның ішінде Ресейде болып жатқан қоғамдық-саяси өзгерістермен тұспа-тұс келді. Одан қазақ даласы да шет қалмады. Мағжанның саяси көзқарасы мен ұстанымы Омбыда оқытушылар семинариясында оқып жүрген кезінде өзіндей қазақ даласынан білім іздеп келген жастармен бірге құрған «Бірлік» ұйымының жұмысында шыңдала түсті. 1917 жылы «Алаш» партиясы құрылған кезде «Бірлік» ұйымы оның жастар қанаты болып, Алаш идеясымен қаруланған Мағжан осы бағытқа біржолата бет бұрады. Осы тұста шығармашылығы да кемеліне келіп, толқып тасыған өзендей, намысы мен қайратын қоса шыңдап, отты тілден шыққан дауылды өлеңдері тек көркемдік шеберлігімен ғана емес, адамның алпыс екі тамырын бойлай буырқанған өршіл отансүйгіштікті сезініп, түйсіндіруімен де ерекшеленеді.

Бірінші дүниежүзілік соғыста жеңілген Осман империясының орнына бес жылдық ұлт-азаттық соғысынан кейін 1923 жылы 29 қазанда жас Түрік Республикасы орнағанда қуаныштан түрік бауырларына деген туысқандық ықыласын былай деп жеткізеді:

Тұранда түрік ойнаған ұқсап отқа,
Түріктен басқа от боп жан туып па?
Көп түрік енші алысып тарасқанда

Қазақта қара шаңырақ қалған жоқ па? – деп [3, 32 б.] қарт тарихтың парақтарын ақтарып, тереңіне үңілуге, шындықтың бұлағынан сусындауға шақырады. Ия, бұл жас Түрік мемлекетінің арғы ата-тегі IX-XI ғасырларда қазіргі қазақ жерінде өздерінің мемлекетін құрып, қыпшақ тайпаларының ығыстыруы салдарынан XI-XIII ғасырларда Кавказ бен Кіші Азияға өтіп кеткен

оғыздар болатын. Әйгілі «Күлтөгін – Тоныкөк» жазбаларында Күлтөгін батырды жерлеу рәсіміне қатысқандардың ішінде оғыз тайпасының өкілдері де болғанын ескерсек, қазіргі Түрік мемлекетімен «түбі бір түркі баласы» екеніміз ақиқат. Мағжан да бір кездері өмір сүрген түркілік тұтастықты меңзей отырып, бүкіл түркі дүниесінің мәйегі болған Тұранның кең даласына – қара шаңырақта қазіргі қазақ елі өмір сүріп отырғанын айтады. Бұдан ақынның тарихи дәлдікке сүйену – негізгі қағидасы болғанын көреміз, ал осы шындықты жеткізуде оның басты құралы жүрек түкпіріндегі туған елге, жерге деген сүйіспеншілік, зор махаббат сезімі. Жалпы, Мағжан өлеңдерінің формуласы шындық – отаншылдық сезім – сенім болған десек қателеспейміз. Міне, осы үшеуінің қосындысы оның шығармаларының патриоттық идеясын асқақтата түседі.

Мағжан Жұмабаев алаш қозғалысының белсенді өкілдерінің бірі болғандықтан 1929 жылы тұтқындалып, 10 жылға кесіліп, айдалып кете барды. «Абақтыда ай мен күннен жаңылып, сарғайып, сары даласын сағынғанда» шығарған «Сағындым» атты өлеңінде жазықсыздан қамауда жас өмірінің текке өтіп жатқанына күңіренген ақынның жан жарасы, көңілінің мұңы көрінеді. Алайда жүрек түкпірінің тереңіне ұялаған бір сенім оның ертеңгі күнге деген үмітін жалғайды. Өзінің ұлт үшін істеген ісінің адалдығына еш күмәнсіз Мағжан түбінде әділдік орнап, шындықтың салтанат құратынына сенеді. Міне осы сенім мен сезім қасиетінен туған ой толғанысын ол былайша өрбітеді:

Не көрсем де алаш үшін көргенім,

Маған атақ ұлтым үшін өлгенім.

Мен өлсем де, алаш өлмес, көркейер,

Істей берсін қолдарынан келгенім!

Қара елім, қалың қара ағашым,

Қайраты мол айбынды ер, алашым!

Өзі-ақ құлар, сырың берме, сабыр қыл,

Ақымақтар байқамаған шамасын [3, 56 б.].

Сенім – ұлы күш, алайда адам өз іс-әрекеті мен қадамдарының дұрыстығына көзі жеткенде ғана өзінің ойлары мен сөздеріне сенімді бола алады. Осы тұрғыдан қарағанда адамзат тарихында ұлы, кемеңгер адамдардың сенім негізінің беріктігінен олардың айтқан ойлары жүзеге асып отырған.

Түркі халықтарының көсемі Мұстафа Кемал Ататүрік 1933 жылы Түркия Республикасының 10 жылдығына орай өткен салтанатты жиында сөйлеген сөзінде: «Бүгін Кеңестік Ресей – көршіміз, одақтасмыз. Бұған біз бүгін мұқтажбыз. Бірақ, ертең не боларын ешкім кесіп айта алмайды. Дәл Осман империясы сияқты, дәл Австрия-Венгрия сияқты оның да ыдырауы мүмкін, бөлшектенуі мүмкін. Бүгін қолында мықтап ұстап отырған халықтары уысынан шығып кетуі мүмкін. Әлемде сонда жаңа тепе-теңдік орнайды. Міне, сонда Түркия не істейтінін білуге тиіс. Біздің бұл «досымыздың» билігінде тілі бір, наным-сенімі бір, өзегі бір бауырларымыз бар. Соларға қол ұшын беруге дайын болуымыз керек» - деген екен [4]. Олай болса, Мағжан ойлары Ататүріктің - түрік халқының көсемінің ойымен дәп келеді. Ұлылардың аманатының орындалғанын тарихтың өзі дәлелдеді. 1991 жылы Кеңес Одағы ыдырап, Қазақстан өзінің тәуелсіздігін алды. Халықтың ғасырлар бойғы

арманы жүзеге асты. Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін бірінші болып таныған да Түркия болды.

Екеуі де бір уақыттың перзенттері, сондықтан да Мағжан мен Мұстафа Кемалдың ұлтжандылық болмысын олардың өздерінен артық ешкім айтпаса керек, яғни, Ататүріктің өзінің «Бостандық пен тәуелсіздік менің мінез-құлқым. Мен ұлтымның және ұлы бабаларымның ең құнды мұрасы – тәуелсіздікке құштарлық сезімі кеудесін кернеген адаммын...» деген сөздерімен ғана сипаттауға болады.

«Кез болған соң кер заман біздің баққа, Жау жарағын асырып, міндік атқа» - деп, Міржақып Дулатов дәл айтқандай, Алаш зиялыларының ұлттық мақсаттарын жүзеге асыруға тоталитарлық кеңестік жүйе рұқсат бермеді. Өздерінің идеяларына кәміл сенген алаш зиялылары келешек ұрпаққа зор үміт артты.

Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты –
Қырандай күшті қанатты.
Мен жастарға сенемін!
Көздерінде от ойнар,
Сөздерінде жалын бар,
Жаннан қымбат оларға ар,
Мен жастарға сенемін!
Мен сенемін жастарға.
Алаш атын аспанға
Шығарар олар бір таңда,

Мен жастарға сенемін! – дейді [2, 41 б.] ер намысты Мағжан өзінің

«Мен жастарға сенемін» өлеңінде. Ұлы ақынның аманатын ол саяси қуғын-сүргіннің құрбанына айналғаннан кейін арада жарты ғасыр өткенде 1986 жылғы желтоқсанда қазақ жастары орындады. Мағжан көрегендікпен айтқандай Алаш атын аспанға шығарды, себебі бұлай жасауға олардың бойында қырандай күш те, жолбарыстай қайрат та, арыстандай айбат та болды. Олай болса Мағжан даналығы мен кемеңгерлігі де осында.

Бүгінгі таңда қоғамды рухани жаңғырту талабы қойылып отырған шақта ер қазақ сәредегі Мағжан шығармаларын қолына алуы қажет. Бұл біріншіден, баба рухының алдындағы тағзым, екіншіден, болашақтың адастырмас бойтұрмары болмақ.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Ұлттық поэзия падишасы / Құраст. Ф.Қ. Бектурбекова. – Алматы. 2001. – 314 б.
2. Жұмабаев М. Өлеңдері, прозасы және әдеби зерттеулер / Құрастырған Ж.Сүлейменов. – Петропавл, 2006. – 428 б.
3. Жұмабаев М. Адассам елім деп адастым. Өлеңдер. Я солнцем огненным рожден. Стихи / Мағжан Жұмабаев. – Алматы. - 2011. – 146 б. – каз., рус.
4. <http://bankreferatov.kz>
5. Мағжан Жұмабаевтың, Ахмет Байтұрсынұлының және Жүсіпбек Аймауытулының творчестволық мұрасын зерттеу жөніндегі комиссияның қорытындысы / Социалистік Қазақстан, 1988, №298.

УДК 94+32.019.5

Корнилова Ирина Валерьевна, Кирушин Кирилл Радикович,
Салихова Алена Владимировна
ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный
педагогический университет»
(Набережные Челны, РФ)

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА М. ТЭТЧЕР И Б. БХУТТО: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Аннотация. В данной статье рассматривается феномен возрастания роли женщин в политике во второй половине XX века на примере М. Тэтчер и Б. Бхутто. Указываются особенности проведения ими социально-экономических преобразований в общественной жизни. Проводится аналогия политической деятельности женщин-лидеров в различных странах – на Западе (Великобритания) и на Востоке (Пакистан).

Ключевые слова: социально-экономические преобразования, женщина-политик, М. Тэтчер, Б. Бхутто.

*Kornilova Irina Valerevna, Kirushin Kirill Radikovich,
Salikhova Alena Vladimirovna
FGBEU of HE «Naberezhnye Chelny State Pedagogical University»
(Naberezhnye Chelny, Russian Federation)*

SOCIO-ECONOMIC POLICY M. THATCHER AND B. BHUTTO: A COMPARATIVE ANALYSIS

Annotation. This article discusses the phenomenon of the increasing role of women in politics in the second half of the 20th century on the example of M. Thatcher and B. Bhutto. Specifies the features of their socio-economic transformation in public life. An analogy is drawn between the political activities of women leaders in various countries - in the West (United Kingdom) and in the East (Pakistan).

Keywords: socio-economic transformations, woman politician, M. Thatcher, B. Bhutto.

Вторая половина XX века в мировой истории характеризуется трансформацией политической жизни европейских и восточных стран. Именно в этот период феноменом политической жизни стало возрастание роли женщин в высших эшелонах власти. Женщины-лидеры занимают выборные должности в руководстве многих государств, что символизирует признак зрелости общества. На сегодняшний день феминизация проникла во все сферы жизни общества, в том числе и в политическую жизнь, внеся коренные изменения в стиль управления и принятия решений при формировании политического курса.

В связи с этим возрастает интерес к политической деятельности наиболее известных и влиятельных женщин-политиков конца XX века. Так, первой женщиной премьер-министром Великобритании стала Маргарет

Тэтчер (1979-1990 гг.), министр образования Великобритании. Ее назначение совпало с тем, что она, будучи главой консервативной партии, победила на парламентских выборах, возглавив правительственный кабинет. На востоке, на территории Пакистана, первой женщиной, занявшей пост в правительстве, принято считать Беназир Бхутто (1988-1990, 1993-1996 гг.), которая пришла к власти в результате выборов 1988 года.

Благодаря внутренним кризисным факторам на почве общественных потрясений становится понятно, что стремлением нормализации обстановки в общественной жизни являются преобразования в социальной сфере. «Женское лицо» в управлении государством способствовало развитию социальной сферы жизни людей, которая основывалась на помощи малоимущим, престарелым жителям, устранении социального напряжения в обществе, улучшении условий труда, сферах здравоохранения и образования и многое другое.

Социальная политика М.Тэтчер была направлена на преодоление напряженности в жизни британского общества. Среди центральных вопросов проводимой политики она выделяла такие, которые были связаны с ограничением государственного регулирования, отказом от контроля над ценами и заработной платой и многим другим. Процесс создания законодательной базы в области здравоохранения, образования, жилищной политики предполагал краткую характеристику принятых законов, обращая свое внимание на изменения, которые внесли эти законы в жизнь представителей различных социальных групп британского общества [5, с. 157]. Наиболее важной проблемой оставался вопрос приватизации государственного сектора, который в условиях обострения конкуренции в государстве показал свою неэффективность в рамках организационной структуры, а также установил новые бюрократические изменения, которые только замедляли срок реализации данного мероприятия. В конечном итоге, было принято установить распродажу государственного сектора, в ходе которой были денационализированы Британская национальная нефтяная корпорация, Корпорация британского радиовещания и др. [5, с. 157].

Консервативное правительство во главе с «железной леди» полагало, что в условиях нарастающего кризиса в политической жизни особую роль сыграет именно социальная сфера. Социальная сфера должна была получить существенную автономию относительно монополии государства, преобразовать основные социальные институты, используя собственные ресурсы. Данные направления социальной политики способствовали снижению государственных расходов на государственные программы, введение элементов рыночной экономики [5, с. 178].

Обращаясь к социальной политике М.Тэтчер, британское правительство не рассматривало вопрос об обеспечении граждан социальной поддержкой, делая большой упор на уязвимые слои населения (например, недееспособные, ежемесячный доход менее прожиточного минимума). Как считали консерваторы, социум должен был создать модель такого поведения, при которой бы обязательства перед бедными слоями населения исполнялись при помощи таких инструментов, как социальное страхование, выборочная поддержка со стороны государства и органов местного самоуправления.

Последствия данного преобразования понесли негативный характер, так как практическое воплощение данного вопроса привело к социальному неравенству в 1980 годах. Впоследствии социальное неравенство привело к увеличению темпов экономического роста и процессу маргинализации широких слоев населения. В связи с этим, государству пришлось больше ассигнования перенаправлять из сферы, связанной с обеспечением населения, на расходные статьи по борьбе с криминогенностью и выплате социальных пособий.

Правительство М.Тэтчер с целью санации экономической сферы государства (в стране росла инфляция) провело реформу системы местного налогообложения в 1987 году. Она в себя включила обязательную уплату налогов всеми гражданами Великобритании вне зависимости от их имущественного и материального состояния. Практическая реализация данной реформы оказала негативное последствие на общество Соединенного Королевства в среде активной общественности, политической оппозиции и представителей консервативной партии. Из сложившейся кризисной ситуации выход был найден через компенсирование малообеспеченных слоев населения, но большинство избирателей потеряли доверие к правительству «железной леди». Большая часть населения вовсе бойкотировала уплату данного налога. Другим направлением, ударяющим по малообеспеченной категории граждан Великобритании, являлась сфера здравоохранения [3, с. 412]. Проблема заключалась в наличии огромной очереди пациентов на операции, включая неотложные. В конце 1980-х годов число пациентов превысило 800 тысяч человек, что привело к негативным настроениям общественности в отношении проводимой политики консерваторов [5, с. 191].

В 1990 году уровень инфляции дошел до 10 %, что ухудшило экономическое положение Великобритании. Мерой для разрешения данной ситуации стало решение о повышении процентных ставок для предотвращения дальнейшего роста инфляции [5, с. 216]. В создавшейся ситуации негативные настроения распространило британское правительство, которое сократило поступления с системы местного налогообложения в государственную казну почти вдвое, что привело к массовому привлечению ответственности за неуплату налога. Особенно сильное давление со стороны государства оказывалось на молодые семьи, которые выплачивали проценты по закладным. В итоге этого на территории Великобритании выросло количество семей, оставшихся без средств существования, продавших все в счет погашения постоянно растущих процентов по закладным и самой суммы долга или которые были выселены представителями органов государственной власти. По статистическим данным Института социального развития Великобритании, официальная цифра зарегистрированных бездомных семей к 1990 году увеличилась вдвое, установив в государстве около 150 тысяч человек бездомными [3, с. 416].

В изучаемый период менялась жизнь не только на западе, но и на востоке. Так, на Востоке к власти приходит Б. Бхутто, которая станет инициатором реформаторской деятельности в социально-экономической политике государства. Первая женщина-политик Пакистана предприняла ряд мер по переходу от военного к гражданскому правлению (стоит заметить, что

Б. Бхутто пришла к власти после одиннадцатилетнего правления военного режима). Примером этого может служить провозглашение гражданских прав и свобод (например, восстановление прав профсоюзов – студенческие и рабочие группы; отмена ограничений на действия неправительственных объединений – женские группы).

Необходимо отметить, что в таком государстве, как Пакистан, патриархально-религиозные ценности идут вразрез гражданским ценностям. По статистике ООН, одной из самых опасных стран в ключе культурных, племенных и религиозных обычаев, касающихся женщин, Пакистан занимает 3-е место [4]. Так, правительство Б. Бхутто, прилагала усилия для того, чтобы изменить положение женщин в обществе. В своей экономической политике правительство, возглавляемое Б. Бхутто, уделяло большое внимание на предоставление равных прав и возможностей мусульманским женщинам, так одним из достижений явилось учреждение министерства развития женщин. К тому же проводились преобразования в сфере образования. Так, в университетах была введена специальная программа обучения для женщин. Основной упор был сделан на послабление в экономическом секторе, в частности, большим прорывом для Пакистана было учреждение Банка развития женского предпринимательства [6, с. 51]. Фактически, женщины могли брать кредиты, что стало своеобразным прорывом в правовом положении женщин внутри государства Пакистан. Попытки улучшения положения женщин в пакистанском обществе не достигли намеченных целей. Несмотря на это, ряд демократических прав у женской половины общества стал прослеживаться с момента вступления Б. Бхутто на пост премьер-министра.

Согласно статистике правительства Пакистана, в 1989 году из 104 млн. пакистанцев лишь каждый четвертый был грамотным. В сфере образования остро стояла проблема безграмотности населения. Так, в 1989 году из 104 млн. пакистанцев, лишь каждый четвертый был грамотным. При решении данной проблемы было предпринято осуществление программы строительства и модернизации школ [2]. В период деятельности первого кабинета Б. Бхутто были введены бесплатное образование и здравоохранение. К примеру, в период первого премьерства женщины-политика было открыто 18 тыс. школ различного уровня, а уже во второй период своего правления она повысила финансирование образовательной сферы, увеличив количество построек до 30 тыс. школьных зданий. Данные преобразования позволили снизить на треть уровень безграмотности населения [6, с. 53]. Основной упор в реформировании образования был направлен в первую очередь на начальное образование.

Значительную помощь Пакистану в области образования оказывали международные организации. Так, в июне 1989 года премьер-министр Пакистана подписала соглашение с США о сотрудничестве в развитии просвещения. Согласно подписанному документу, предусматривалось обеспечение учащихся бесплатными учебниками и материальное стимулирование обучения девочек в начальной и неполной средней школах. Что касается высшего образования, то затраты на обучение одного студента в университете достигли к 1987-1988 учебному году 15 282 рупии, из них в среднем 240 (2 %) рупий оплачивались самими студентами, а 98 % расходов

приходилось на долю государства. Согласно подписанному соглашению, финансовая помощь оказывалась и в сфере высшего образования.

Политика социальных преобразований Востока, мало чем отличалась от Запада. Б. Бхутто выступала за изменения в сфере экономических реформ, которые заключались в децентрализации экономики, приватизации государственного сектора. Особенностью пакистанского правительства в 1990-е гг. являлся быстрый рост экономических темпов страны, набирая обороты за счет иностранных инвестиций. Социальная программа Б. Бхутто включала в себя борьбу с нищетой и безграмотностью среди населения посредством развития сельского хозяйства различных регионов Пакистана. Программа правительства Пакистана включала в себя важные положения: развитие аграрного сектора экономики, усиление сельской инфраструктуры, повышение уровня жизни фермеров и сельскохозяйственных рабочих [6, с. 54].

В рамках реформирования области здравоохранения уделялось особое внимание повышению уровня медицинского обеспечения среди коренного населения Пакистана. Среди мероприятий по вопросу здравоохранения следует отметить следующие: вакцинация широких слоев населения, строительство новых медицинских учреждений, увеличение кадров медицинских работников [1]. Итогом данного реформирования стало уменьшение процента смертности от полиомиелита, который был распространен на территории Пакистана в 1990-е гг. Особое внимание уделяли социальным проектам, что проявлялось в проведении электричества и питьевой воды в сельской местности, а в городах появилась дешевая телефонная связь. В 1989 г. вошли в оборот мобильные телефоны.

Социальные реформы были удостоены большого внимания со стороны Международного валютного фонда и Мирового банка, которые высоко оценили работу кабинета Б. Бхутто. В 1988 г. Б. Бхутто была вручена премия имени Бруно Крейского за достижения в области прав человека, годом позже она стала лауреатом Почетной награды студенческого братства Фи-Бета-Каппа.

Таким образом, социально-экономические преобразования Востока и Запада на период 1980-1990-х гг. составляли основу для проведения курса внутренней политики. Решением общественных противоречий становились проведение налоговой политики, через увеличение процентной ставки, привлечение иностранных капиталов, развитием аграрной инфраструктуры и расширением сельскохозяйственных владений с последующим привлечением трудоспособного незанятого населения. Особенностью правления женщин-лидеров явилось изменение фокуса внимания с политических проблем на социальные. Данная особенность прослеживается в видении острых проблем общества, связанных с детством, материнством, отцовством, концентрации внимания на бедные слои населения, и повышение условий труда и уровня жизни населения. Безусловно, что М. Тэтчер и Б. Бхутто, победившие в жесткой конкурентной борьбе, добились высоких государственных постов в своих странах, благодаря особому характеру, лидерским качествам, острому уму, способности ломать стереотипы и оказали большое влияние на ход истории.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Перегудов С.П. Тэтчер и тэтчеризм. М.: Наука, 1996. 301 с.
2. Маргарет Тэтчер. Великая. История «железной» Маргарет: пер. с англ. М.: АСТ, 2016. 624 с.
3. ООН о правах женщин: до полного гендерного равенства еще очень далеко. Режим доступа: <http://www.un.org/russian/news/story.asp>
4. Попова Е.В. Преобразования первого кабинета Беназир Бхутто (1988 г.) // Российский научный журнал: история, педагогика, психология, философия, право. 2012. № 2. С. 51-55.
5. Жмуйда И.В. О борьбе с коррупцией в Пакистане. Режим доступа: <http://www.iimes.ru/p=10908> ISSN 2223-4047
6. Баканова М. Полиомиелит и Пакистан. Режим доступа: <http://www.iarex.ru/articles/47793.html>